

Konstnärernas Riksorganisation.

Konstnärernas Riksorganisation
Hornsgatan 103, 9 tr, 117 28 Stockholm

Till: Region Skåne
E-post: kultur@skane.se
Datum: 2024-04-04

Kontaktperson: Jon Brunberg
Telefon: 070-275 59 29
E-post: jon.brunberg@kro.se

Konstnärernas Riksorganisationens yttrande över remissversionen av Regional kulturplan för Skåne 2025-2028

Konstnärernas Riksorganisation arbetar aktivt med frågor som rör bild- och formkonstnärernas villkor inom kultursamverkansmodellen och lämnar härmed synpunkter på remissversionen av Regional kulturplan för Skåne 2025-2028 för våra medlemmars räkning.

Konstnärernas Riksorganisation företräder 3 500 professionella bildkonstnärer, konsthantverkare och formgivare i Sverige. Vi arbetar för konstnärlig frihet och goda villkor för bild- och formkonstnärer. 445 av våra medlemmar är bosatta i Skåne län och vi har också en lokal förening i länet som har konsulterats i arbetet med remissvaret.

Professionell bild- och formkonst i kultursamverkansmodellen

Kultursamverkansmodellen har medfört ett ökat regionalt bestämmande över kulturpolitiken. Detta innebär fler möjligheter att utveckla förutsättningarna och forma framtiden för det regionala konstlivet. Regionernas fördelning av medel ska främja en god tillgång för länets invånare till sju kulturområden. Ett av dessa områden är ”Professionell bild- och formverksamhet”. Detta yttrande fokuserar i första hand på de avsnitt i kulturplanen som handlar om professionell bild- och formverksamhet, men vi lämnar också synpunkter på andra avsnitt som har betydelse för våra medlemmar.

Kulturrådets uppföljning av kultursamverkansmodellen för 2022 visar att bara 1,4 procent av statliga, regionala och kommunala medel som fördelas via kultursamverkansmodellen går till området professionell bild- och formkonst, och att 24 verksamheter inom professionell bild- och formkonst (av 249 totalt) erhåller stöd genom kultursamverkansmodellen. Det rör sig bland annat om regionernas konstfrämjande enheter, konsthallar för visning av samtidskonst, konstkonsulenter och resurscentrum för yrkesverksamma konstnärer. Detta är förvisso inte hela bilden då många konstmuseer redovisas under området regional museiverksamhet, men det är tydligt att medlen till de olika konstområdena är ojämnt fördelade och vi efterfrågar därför en mer rättvis fördelning av medlen inom kultursamverkansmodellen.¹

I Skåne län är det Form/Design Center, Ystads konstmuseum och Wanås Konst som ingår i modellen.

¹ Kulturrådet, *Kultursamverkansmodellen – Uppföljning av ekonomi, personal och aktiviteter 2022*.

Bild- och formkonstnärernas ekonomiska och sociala villkor

De allra flesta bild- och formkonstnärer driver sina verksamheter i företagsform. Det finns vare sig anställningar eller kollektivavtal för denna yrkesgrupp. Därför är det av yttersta vikt att regionen följer de avtal och arvodesrekommendationer som gäller i branschen och säkerställer att bild- och formkonstnärer får skäliga ersättningar när de arbetar med till exempel utställningar, gestaltungsuppdrag, föreläsningar eller andra uppdrag för regionala och kommunala arrangörer och andra aktörer med regionalt och kommunalt stöd.

När det gäller bild- och formkonstnärerna handlar det bland annat om att säkerställa att alla utställningsarrangörer med regionalt uppdrag eller stöd följer det så kallade MU-avtalet (avtalet för medverkans- och utställningsersättning) och garanterar att konstnärer får betalt för den arbetstid de lägger ned före, under och efter utställningar.

Ett vitalt och utforskande konstliv kräver att konstnärerna kan verka under rimliga arbetsvillkor. En stor utmaning är bild- och formkonstnärernas låga inkomster. Konstnärsnämndens rapport *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor* från 2016 visar att den sammanräknade medianinkomsten för bildkonstnärer är 13 138 kr i månaden före skatt. Det kan jämföras med hela befolkningen vars motsvarande inkomst är 24 172 kr i månaden.²

Om kulturplanen

Region Skånes kulturplan är kort, bara 28 sidor. Detta till trots så framträder snart ett ambitiöst anslag. ”Region Skåne vill stärka samverkan på bred front, inte bara utifrån hur de statliga medlen fördelas. Därför lyfter kulturplanen hela det regionala kulturpolitiska uppdraget” står det på sid. 3. Denna breda ansats gör dock tyvärr att den verksamhet som regionen ansvarar för och som ges stöd via kultursamverkansmodellen hamnar i skymundan.

Kulturpolitiska utgångspunkter (sid. 4-5)

I kulturplanen på sid. 4 står att ”Kulturplanen vilar på tre bärande principer som är utgångspunkterna för Region Skånes kulturpolitik: kulturens egenvärde, kulturens demokratiska grund och kulturens kraft i samhällsbygget. Tillsammans med de kulturpolitiska målen utgör principerna grunden för det långsiktiga utvecklingsarbetet i regionen”.

- Vi tycker att det är utmärkt att regionen lyfter fram dessa principer tidigt i kulturplanen och att det tydligt står att principen om armlängds avstånd skall upprätthållas.

Kulturpolitiska mål (sid. 6-7)

Vi vill här tillägga att goda ekonomiska och sociala villkor för konstnärerna också är en viktig aspekt för att kunna nå kulturpolitiska mål som rör ett hållbart och rikt konst- och kulturliv.

² Konstnärsnämnden, *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor* (2016).

- Goda ekonomiska och sociala villkor för bild- och formkonstnärerna är en mycket viktig förutsättning för att de nationella kulturpolitiska målen, som är vägledande för den regionala kulturpolitiken, skall kunna uppnås. Utan goda villkor kan de inte vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft, vilket i sin tur påverkar medborgarnas möjligheter att ta del av konst, och den konstnärliga kvalitet som är tänkt att präglade samhällets utveckling.³
- Goda villkor är en förutsättning för att regionerna ska kunna uppfylla sitt särskilda ansvar enligt förordningen om stöd till regional kulturverksamhet (2010:2012) att främja en god tillgång till professionell bild- och formkonst för länets invånare.⁴
- Vi vill här också lyfta Mål 8 under Agenda 2030 som vägledande även för goda villkor för bild- och formkonstnärer: "Anständiga arbetsvillkor främjar en hållbar ekonomisk tillväxt och är en positiv kraft för hela planeten".⁵

Med anledning av ovanstående så föreslår vi att det i kulturplanen i avsnitt 2.1 "Region Skånes kulturpolitiska mål" i listan på sidan 6 över vad Region Skåne ska verka för läggs till en punkt att:

- Region Skåne ska verka för goda ekonomiska och sociala villkor för bild- och formkonstnärer och andra kulturskapare som är verksamma i länet.

Konstnärligt skapande (s. 9-10)

Vi tycker det är utmärkt att Region Skåne lyfter det konstnärliga skapandet som ett särskilt utvecklingsområde: "Region Skåne ska vara en förebild genom att ge goda förutsättningar för professionellt konstnärligt skapande. ... Fria och självständiga konstnärer och kulturskapare från alla delar av samhället är en förutsättning för ett demokratiskt kulturliv" (sid. 9). I avsnittet sägs till exempel att möjligheter till konstnärlig produktion ska finnas i hela Skåne och att fler professionella kulturskapare ska få möjlighet att etablera sig. Det står också att det behövs tillgång till fysisk infrastruktur i form av till exempel utställningslokaler, ateljéer, kollektivverkstäder, med mera.

Vi vill särskilt framhålla det som nämns i avsnittets sista stycke: "Genom att stärka kulturskaparnas villkor skapas förutsättningar för konstnärlig frihet och kvalitet. ... Som offentlig aktör verkar Region Skåne för att rekommenderade ersättningar och arvoden till konstnärer och kulturutövare följs och bidrar till att konstnärer och kulturutövare får tillgång till aktuell kunskap inom området upphovsrätt."

- Vi föreslår att formuleringen ändras till: "Som offentlig aktör tillämpar Region Skåne rekommenderade ersättningar och arvoden till konstnärer och kulturutövare som anlitas i regionens verksamheter och ställer krav på uppdragsgivare som erhåller regionala bidrag att rådande avtal och arvodesrekommendationer i branschen följs". Det skickar en tydligare signal till uppdragsgivande institutioner att rekommenderade ersättningar och rådande avtal skall följas.

³ Kulturrådet, *De nationella kulturpolitiska målen*, <<https://www.kulturradet.se/om-oss/sa-arbetar-vi/kulturpolitiska-mal/>>, hämtad 2022-02-25.

⁴ Sveriges riksdag, *Förordning (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet*, §8.

⁵ UNDP, *Globala målen*, <www.globalamalen.se>, Mål 8, hämtad 2022-02-15.

Det är också bra att det i slutet på avsnitt 3.1 står att regionen vill ”främja arbete för kulturskapares ekonomiska, upphovsrättsliga och sociala villkor”.

MU-avtalet

Ett viktigt avtal för våra medlemmar är avtalet för medverkans- och utställningserättning, också kallat MU-avtalet, som vi och andra bildskaparorganisationer har slutit med svenska staten. MU-avtalet är bindande för statliga arrangörer men den reviderade versionen, som trädde i kraft den 1 januari 2024, tydliggör att avtalet också avser att etablera en god branschpraxis avseende villkor och ersättningar till upphovspersoner för utställning av verk också för andra arrangörer än statliga.

Det är oerhört viktigt att det offentliga agerar förebildligt när det gäller arvoderingar. Tyvärr får konstnärer som ställer ut i kommunal eller regional regi alltför ofta oskäligt låga eller inga ersättningar alls. Detta är oacceptabelt. Vi vill att stat, regioner och kommuner tydligt deklarerar att man skall sluta avtal enligt branschpraxis och de standardavtal som finns inom kultursektorn och agerar förebildligt när det gäller arvodering. Därför är det också av största vikt att det skrivs in i strategiskt viktiga dokument, som kulturplanen, att MU-avtalet skall följas och att regionen budgeterar så att avtalet kan följas.

Ett sätt att säkerställa detta är att göra som Göteborgs stad och skapa en riktlinje för arvodering vid engagemang av konstnärer och utövare i kulturnämndens verksamheter som styr det gemensamma arbetet i förvaltningen.⁶

Vi pekar gärna på Västra Götalandsregionen som en nationell förebild eftersom de 2017 i ett första steg satsade en miljon kr extra bara för att finansiera medverkansersättning hos 10 utställningsarrangörer. I deras kulturplan för 2020-2023 står: ”För att göra Västra Götaland till en attraktiv produktionsplats för samtida konst har kulturnämnden successivt ökat stödet för medverkans- och utställningserättning (MU-ersättning) till konstinstitutioner med regionala uppdrag”.⁷

En lösning för att se till att även ideella och kommunala arrangörer har möjlighet att betala skäliga ersättningar, som Region Kronoberg anammade, kan vara att anslå medel till en ”MU-pott” som öronmärks för skäliga arvoden till bild- och formkonstnärer som även ideella arrangörer kan ansöka om medel ur.

Vi föreslår att Region Skåne:

- tar fram en riktlinje för arvodering av konstnärer och utövare i regionens verksamheter som säkerställer skäliga ersättningar vid uppdrag.
- anslår medel till en MU-pott som öronmärks för skäliga arvoden till bild- och formkonstnärer som även ideella arrangörer kan ansöka om medel ur.

Vi gjorde 2023 en kartläggning av förekomsten av skrivningar om MU-avtalet och enprocentsregeln i aktuella kulturplaner från de 20 regioner som ingår i kultursamverkansmodellen. Undersökningen visar att 90% av kulturplanerna nämner MU-avta-

⁶ Göteborgs stad, *Riktlinje för arvodering vid engagemang av konstnärer och utövare i nämndens verksamheter*, antagen i Kulturnämnden 2020-02-06 §15 dnr 0741/18.

⁷ Västra Götalandsregionen, *Kulturplan 2020-2023*, s. 25.

let och att lika många nämner enprocentsregeln. Region Skåne var tyvärr den enda region som varken nämnde MU-avtal eller enprocentsregeln i sin kulturplan.⁸

- Vi vill att regionen säkerställer att MU-avtalet tillämpas vid utställningar av bild- och formkonst i länet av utställningsarrangörer med regionalt uppdrag eller stöd från regionen och att dessa ges ekonomiska förutsättningar att kunna ge skäliga ersättningar vid utställningar och andra uppdrag.

Konstnärlig produktion

Det är utmärkt att regionen vill att det ska finnas möjligheter till konstnärlig produktion i hela Skåne och att den kulturella infrastrukturen måste stärkas. När det gäller bild och form kan det till exempel handla om ateljéhus, enskilda ateljéer eller kollektivverkstäder.

Vi föreslår att Region Skåne:

- gör återkommande kartläggningar av behovet av infrastrukturella satsningar för bild- och formsektorn och anslår medel för stöd till ateljéföreningar, kollektivverkstäder och andra konstnärliga produktionsplatser i länet.
- tar fram en strategi för att möta behovet av konstnärliga produktionsplatser i länet,

Vi vill tillägga att det är viktigt att lyfta fram att politikområdet gestaltad livsmiljö inte bara avser platsbunden konstnärlig gestaltning utan även bör omfatta möjligheter för kultur- och föreningsverksamhet att hyra lokaler till rimliga priser, utrymme för mer tillfälliga eller experimentella konstnärliga uttryck och stöd till lokala konstaktörer, något som också lyfts fram i regeringens proposition *Politik för gestaltad livsmiljö*.⁹

Bildkonst, form och design (s. 19)

Vi tycker det är olyckligt att kapitelindelningen i kapitel 4 om de olika verksamhetsområdena inte följer den indelning i kultur- och konstområden som anges i 8 § i förordningen om stöd till regional kulturverksamhet (2010:2012). Vi anser att det skapar en otydlighet om vilka typer av områden det rör sig om.

- Vi föreslår att avsnittet 4.2 döps om till ”professionell bild- och formkonst”.

Kulturplanen ger en kortfattad överblick över bild- och formkonstens ställning och verksamheter i länet. Kulturplanen håller sig dock på en översiktlig nivå och tyvärr nämns inte alls de verksamheter i länet som ges stöd i kultursamverkansmodellen: Form/Design Center, Ystads konstmuseum och Wanås Konst.

- Vi föreslår att regionen beskriver de verksamheter i Skåne län som ingår i kultursamverkansmodellen.

Inte heller får vi någon tydlig bild av vilka prioriteringar som regionen har avseende bild- och formområdet mer än att ”Utvecklingsarbetet fokuserar på att verka för att Skåne ska fortsätta vara en stark region för bildkonst, form och design genom att

⁸ Konstnärernas Riksorganisation, *MU-avtal och enprocentsregeln i regionala kulturplaner*, 2023.

⁹ Kulturdepartementet, *Politik för gestaltad livsmiljö*, Prop. 2017/18:110, s. 61.

stötta de institutioner, organisationer och aktörer som utgör områdets infrastruktur och genom att verka för ökad representation och mångfald”.

Regionen påpekar att ”Infrastrukturen för bildkonsten har sedan lång tid tillbaka utmanats av att området har svaga ekonomiska förutsättningar. Bildkonstnärer som står ensamma som upphovspersoner är särskilt sårbara”. Regionen ger dock inga förslag eller strategiska målsättningar som indikerar hur man vill jobba för att stärka bild- och formkonstnärernas sociala och ekonomiska villkor (se även avsnitten Kulturpolitiska mål, Konstnärligt skapande och MU-avtalet i detta remissvar).

- Vi föreslår att regionen anger hur de avser att utveckla bild- och formområdet och förbättra bild- och formkonstnärernas ekonomiska och sociala villkor under kommande kulturplanepperiod.

För bild- och formkonstnärer är det mycket viktigt att det finns gallerier, konsthallar och andra utställningsrum där de kan ställa ut sina verk och möta en publik, och det finns ett stort behov av sådana platser för konstnärerna i Skåne.

- Vi föreslår att regionen undersöker hur den kan öka antalet utställningsplatser i länet och tar fram en strategi för att förbättra möjligheterna för länets konstnärer att ställa ut.

Den offentliga konsten och enprocentsregeln

I avsnittet om bild och form så sägs att den offentliga konsten har en viktig närvaro i Skåne. Dock nämns inte enprocentsregeln som är en princip för finansiering av offentlig konst som innebär att minst en procent av kostnaden för ett byggprojekt skall gå till konstnärlig gestaltning. Enprocentsregeln säkerställer att invånarna får konst av hög kvalitet i sina livsmiljöer när det byggs mycket.

I vår kartläggning av förekomsten av skrivningar om avtalet för MU-avtalet och enprocentsregeln i aktuella kulturplaner så framgår att Skåne är en av två regioner som inte nämner enprocentsregeln i sina kulturplaner. I de riktlinjer som regionen tagit fram för konstnärlig gestaltning så framgår att den inte tillämpar enprocentsregeln.

Konstnärernas Riksorganisation föreslår att Region Skåne:

- antar enprocentsregeln och anger hur den skall tillämpas i sina ”Riktlinjer för konstnärlig gestaltning” (2020-POL000151).
- avsätter en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i de delar av länet där det inte byggs lika mycket.

Gestaltad livsmiljö (s. 22-23)

Det är utmärkt att Region Skåne har en ambition att arbeta strategiskt med politikområdet gestaltad livsmiljö. Vi vill här påpeka att inte bara arkitektur, form och design är en del av detta område utan också konst, och att det är viktigt att bild- och formkonstnärernas kompetens tillvaratas i detta strategiska arbete.

- Konstnärernas Riksorganisation föreslår att Region Skåne erbjuder verktyg till kommunerna som säkerställer att konsten finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen, inklusive konstnärliga produktionsplatser som ateljéer, kollektivverkstäder och utställningsrum.

Sammanfattning av förslag

Här nedan sammanfattar vi några av våra förslag i punktform. Konstnärernas Riksorganisation föreslår att Region Skåne:

- skriver in i kulturplanen på sidan 6 att Region Skåne ska verka för goda ekonomiska och sociala villkor för bild- och formkonstnärer och andra kulturskapare som är verksamma i länet.
- agerar förebildligt när det gäller arvodering, så att inte bild- och formkonstnärer och andra kulturutövare arbetar gratis åt regionen eller de verksamheter som regionen stöttar.
- säkerställer att MU-avtalet tillämpas vid utställningar av bild- och formkonst i länet av utställningsarrangörer med regionalt uppdrag eller stöd från regionen och att dessa ges ekonomiska förutsättningar att kunna ge skäliga ersättningar.
- tar fram en riktlinje för arvodering av konstnärer och utövare i regionens verksamheter som säkerställer skäliga ersättningar vid uppdrag.
- anslår medel till en MU-pott som öronmärks för skäliga arvoden till bild- och formkonstnärer som även ideella arrangörer kan ansöka om medel ur.
- anger hur de avser att utveckla bild- och formområdet och förbättra bild- och formkonstnärernas ekonomiska och sociala villkor under kommande kulturplanperiod.
- antar enprocentsregeln och anger hur den skall tillämpas i sina ”Riktlinjer för konstnärlig gestaltning” (2020-POL000151).
- avsätter en del av de medel som genereras av enprocentsregeln till en pott för att finansiera offentlig konst i de delar av länet där det inte byggs lika mycket.
- erbjuder verktyg till kommunerna som säkerställer att kulturen och konsten finns med i samhällsplaneringen och bebyggelseutvecklingen i hela regionen.
- gör återkommande kartläggningar av behovet av infrastrukturella satsningar för bild- och formsektorn och anslår medel för stöd till ateljéföreningar, kollektivverkstäder och andra konstnärliga produktionsplatser i länet.

- tar fram en strategi för att möta behovet av konstnärliga produktionsplatser i länet.
- undersöker hur den kan öka antalet utställningsplatser i länet och tar fram en strategi för att förbättra möjligheterna för länets konstnärer att ställa ut.

Sara Edström
Riksordförande för Konstnärernas Riksorganisation

Pia Carlström
Ordförande för Konstnärernas Riksorganisation Skåne län

Kontaktperson: Jon Brunberg
Telefon: 070-275 59 29
E-post: jon.brunberg@kro.se

Konstnärernas Riksorganisation
Hornsgatan 103, 9 tr
117 28 Stockholm

E-post: kro@kro.se
Web: www.kro.se
Telefon, växel: 08-54 54 20 80